

Docentenhandleiding bij de Lesbrief Boeren, burgers en buitenlui ter voorbereiding op Kindermonumentendag 2017

Deze handleiding is bedoeld als ondersteuning voor de docent en geeft antwoorden op de vragen en tips en mogelijkheden voor eventuele verdere bespreking van de onderwerpen.

De lesbrief is omvangrijk. Het is natuurlijk mogelijk om de stof in twee delen te behandelen of een keuze te maken uit de aangeboden stof.

Inleiding

Vraag 1 *Welke monumenten zie je en in welk dorp staan ze?*

afb. 1. **Maasland** (molen De Drie Lelies) afb. 2. **Den Hoorn** (Sint-Antonius en Corneliuskerk) afb. 3. **Schipluiden** (Trambrug)

1a *Ken jij nog andere monumenten in het dorp waar jij woont? Noem er nog eens twee:*

Hieronder enkele voorbeelden

Maasland: NH kerk Kerkplein 1, Museum De Schilpen; diverse boerderijen b.v. langs Westgaag, aantal woningen in 's-Herenstraat.

Den Hoorn: Boerderij aan Rijksstraatweg 12; oude oliemolen

Schipluiden: Dorpskerk, Museum Het Tramstation, gasoliepomp aan de Dorpsstraat, in 'Woudt: De Hofwoning, de kerk, woning schoolmeester.

Zie verder onderstaande websites voor overzicht rijks en gemeentelijk monumenten

https://www.middendelfland.nl/monumenten/gemeentelijke-monumenten_41571/

https://www.middendelfland.nl/monumenten/rijksmonumenten_41807/

Vraag 2 *De stads- of dorpsomroeper*

2a *Wat was de functie van een stads- of dorpsomroeper?*

De stads- of dorpsomroeper was de samenroeper van alle mensen in het dorp of stad. Hij werd gevraagd om een belangrijke boodschap door te geven. Dat kon de verkoop van vis zijn, maar ook een boodschap van de burgemeester over een bepaalde maatregel. De omroeper zorgde dus voor de communicatie.

2b *Hoe trok hij de aandacht van de mensen? (Kijk naar de plaatjes 5 en 6)*

De omroeper trok de aandacht door middel van een **toeter** of een **voorwerp** waarop hij sloeg en riep 'Boeren, burgers en buitenlui'. Hij moest ervoor zorgen dat hij **de aandacht trok** en dat hij goed **verstaanbaar** was.

2c *Vergelijk de afbeeldingen 7 en 8 met elkaar. Noem twee overeenkomsten tussen de twee omroepers*

1. Op de tegeltjes staan de omroepers op een **verhoging**, zodat ze goed te zien waren.

2 Beiden lezen een boodschap voor vanaf **papier**. Ze moesten dus **kunnen lezen!**

Welk verschil valt je op tussen de twee omroepers?

Op de rechter afb. is een vrouw te zien en dat is vrij uniek.

2d Wat zouden in de 19^e eeuw (of vroeger) **belangrijk boodschappen** zijn geweest die de **omroeper** moest doorgeven?

Bij deze vraag gaat het erom dat de leerlingen **zich met verbeelding kunnen verplaatsen** in vroegere tijden zonder krant, televisie, internet etc.

De burgemeester kondigt bijvoorbeeld aan dat de **belastingen** zullen worden verhoogd; of dat er iemand op de markt voor het stadhuis onthoofd zal worden; **of** dat er maar een bepaald aantal uren per dag water beschikbaar zal zijn **of** de komst van kermis en de jaarmarkt etc.

Een voorbeeld voor de schout: hij kondigt bijvoorbeeld aan dat het op straffe van 100 gulden verboden is om bomen te kappen, of dat er gevaar dreigt omdat er misdadigers zijn gesignaleerd.

De handelaar kan bijvoorbeeld net vers aangevoerde vis te koop hebben of een aanbieding van stoffen waarvan hij goedkoop een partij op de kop kon tikken etc.

Vraag 3 Verspreiding van nieuws

Er zijn tegenwoordig veel mogelijkheden: van officieel en formeel tot informeel-persoonlijk.

1. krant/tijdschrift
2. internet
3. televisie
4. whats app
5. facebook

Vraag 4 De boeren van Midden-Delfland

Deze vraag gaat specifiek over 't Woudt. Het is interessant om bij de leerlingen te informeren of ze bekend zijn met 't Woudt en of ze er weleens geweest zijn.

Afb. 11 van 't Woudt is een aquarel van 1807, die een impressie van het dorp geeft, die nog steeds herkenbaar is. Er is wel het een en ander veranderd, maar de authentieke, landelijke sfeer is goed behouden gebleven. Het is nu een beschermd dorpsgezicht.

De leerlingen wordt gevraagd om hun verbeelding aan te spreken – het gaat er dus niet direct om of het echt klopt.

Veranderd: de weg zal nu bestraat zijn – in plaats van rijtuigen zullen er nu vooral auto's te zien zijn en fietsers en mogelijk een tractor van de boer.

Er is nog wat bebouwing bijgekomen (rechts halverwege de weg)

Niet veranderd: koeien, open weideland, de kerk, de Hofwoning (boerderij die je rechts voor de bossages ziet.) Aantal inwoners is nog steeds gering. De verstedelijking heeft geen vat gehad op 't Woudt.

Vraag 5 Woudtse boter en Harnaschkazen

5a *Waarom was het belangrijk dat de Woudtse boter niet met andere boter werd vermengd?*

Door vermenging met andere, mindere boter zou de goede kwaliteit van de Woudtse boter te grabbel worden gegooid. Het zou **verlies van hun goede naam** hebben betekend en een **verlaging** van de boterprijs en verminderde verkoop

5b *Kun je nu uitleggen waarom de boeren vroeger zo belangrijk waren voor de stedelingen en ook de stedelingen voor de boeren?*

De boeren waren en zijn nog steeds belangrijk voor de stad in verband met de **voedselproductie; de stad is**

belangrijk voor de boeren voor regelgeving, mobiliteit (aanleg wegen) waterbeheer en veiligheid en als afnemer van producten, vervolgonderwijs.

Is dat nog steeds zo?

Het is nog steeds in grote lijnen zo dat de stad en het platteland, boeren en burgers belangrijk zijn voor elkaar. Uit het 'ommeland' komt het voedsel voor de stad. Er wordt wel gezegd: Stad en ommeland zijn veroordeeld tot elkaar.

Vraag 6 Het vervoer van mensen en goederen – de trekvaart en de trekschuit

6a *Kijk eens goed naar afb. 12. Hoe trekt het paard de schuit?*

Op afb. 12 kun je goed zien dat het **paard** de **schuit** trok met behulp van een **dik touw** dat aan een **speciale mast** op de **boot** was vast gemaakt.

6b *Wat doet de man links aan de tafel op afbeelding 14?*

Hij rookt een lange Goudse pijp! Roken mocht in de roef, maar dan moest iedereen het ermee eens zijn. Anders moest er aan dek gerookt worden.

6c *Dat je ging lopen*

6d **Delft met Maassluis, Leiden, Utrecht, Den Haag, Amsterdam** en via die plaatsen nog verder.

6e In de tijd van de trekvaart was de trekschuit de snelste optie – over water ging sneller dan over land, met paard en wagen of koets. Van Maassluis naar Delft bijv. **tweemaal zo snel**. Vandaar de benaming intercity van de Gouden Eeuw.

6f Tegenwoordig hebben we heel veel keuzemogelijkheden: we kunnen reizen met de (elektrische) fiets, auto, bus, tram, metro, scooter, motor.

Vraag 7 Attributen voor de trekvaart

7a De **rolpaal** diende om in een bocht het touw te geleiden zodat de boot niet tegen de kant getrokken werd.

Ook de **verlaagde brug** zorgde voor een goede geleiding van het touw.

Vraag 8 Herbergen en cafés

Herbergen waren er om de **paarden te verversen** en voor de **reizigers** om te kunnen **eten en drinken** en om te kunnen **overnachten**. Het was vaak een gezellige boel met veel drank en vele verhalen! Ook waren er veel cafés onderweg. Daar kon de schipper een drankje halen.

Vraag 9 Het verdwijnen van de trekvaart

a. De trekvaart verdween vanwege de opkomst van de **omnibus** – een koets getrokken door een paard, **de trein en de stoomboot**.

b. Het grote verschil tussen een Westlander en een trekschuit is dat een Westlander zeilen heeft en een trekschuit niet. Maar als er geen wind was, kon ook de Westlander getrokken, gejaagd worden.

Vraag 10 Rijke burgers en hun buitenverblijven

Eén hectare is 10.000 m². <http://www.omzettenaar.be/hectare-naar-vierkantemeter.html>

75 hectare is dus 75 x 10.000 m² = 750.000 m².

Een voetbalveld heeft afmetingen van 100-120 meter lang en 64 tot 75 meter breed. Ga uit van bijvoorbeeld 100 x 75 = 7500 m².

Het gaat dus om **100 voetbalvelden**.

10b De zwanen in de slotgracht

10c Op de dijken

Vraag 11 Kerken

11a Het haakje diende om hun hoed op te hangen

11b Kerkenpaden: Voddijkpad, Doelpad, Tanthofkade

<http://www.wos.nl/streekhistorie-kerkenpaden-in-midden-delfland/nieuws/item?800623>

11c Ze maakten gebruik van een koets of paard en wagen, de zgn. tilbury

Gebruikte bronnen:

Monumenten in de gemeente Midden-Delfland

https://www.middendelfland.nl/monumenten/gemeentelijke-monumenten_41571/
https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_gemeentelijke_monumenten_in_Midden-Delfland

Rijksmonumenten:

https://www.middendelfland.nl/monumenten/rijksmonumenten_41807/
https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_gemeentelijke_monumenten_in_Midden-Delfland

Stadsomroeper: http://www.dbnl.org/tekst/leen016toen01_01/leen016toen01_01_0016.php

Winkel: <http://www.isgeschiedenis.nl/nieuws/buitenland/winkelen-in-de-middeleeuwen/>

Marskramer: <http://www.isgeschiedenis.nl/nieuws/verdwenen-beroep-marskramer/>

Zuivelproducten: <http://historischeverenigingoud-schipluiden.nl/publicaties/stad-en-platteland-innig-verbonden/>

Middeleeuwse stad: <http://www.graafschap-middeleeuwen.nl/joomla/index.php/steden/205-de-middeleeuwse-stad.html>

Trekvaart: <https://geschiedenisvanzuidholland.nl/verhalen/de-zeventiende-eeuwse-trekschuit>

Boerderijen: <http://kraaijenest.nl/omgeving.html>

Kasteel Keenenburg <http://cultuur.middendelfland.net/keenenburg/keenenburg.htm>

Kerkenpaden <http://www.wos.nl/streekhistorie-kerkenpaden-in-midden-delfland/nieuws/item?800623>

Diverse Jaarboeken van de Historische Vereniging Oud Schipluiden

www.historischeverenigingoud-schipluiden.nl

www.museumhettramstation